

Маринюк Д. М.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Г. Л. Вусик**

ПЛЕОНАЗМ І ТАВТОЛОГІЯ ЯК КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У сучасній мові існує безліч фігур, що активно використовуються і часто вживаються, серед яких тавтологія і плеоназм є одними з найпоширеніших і водночас неоднозначних мовних явищ. Плеоназми і тавтологія є мовними одиницями, які, на наш погляд, цікаві для вивчення через їхню різноманітність і поширеність у мові.

Актуальність теми роботи визначається необхідністю розгляду плеоназмів із позицій психолінгвістичної теорії значення, а також виявлення особливостей функціонування плеоназмів і тавтології в художньому тексті.

Мета дослідження – виявити причини та специфіку функціонування плеоназмів і тавтології як когнітивного феномену в сучасному художньому тексті.

Поставлена мета вимагає розв'язання завдань:

- розглянути особливості функціонування плеоназмів і тавтології як когнітивного феномену;
- виявити статус плеоназмів і тавтології в художньому тексті та здійснити лексикографічний аналіз.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання результатів у лексикографії, також під час вивчення курсів з теорії мови, стилістики, лексикології та психолінгвістики.

Плеоназми як когнітивний феномен є особливим типом мовних утворень, закріплених у колективній свідомості та потребують вивчення в межах психолінгвістичного підходу.

Як і плеоназм, тавтологія немотивована логічно і вводиться в текст зі стилістичних міркувань. Найтиповішим уживання цієї фігури є для народнопоетичної творчості, проте досить часто вона трапляється й у літературній поезії:

Прощаннячко, прощай. Ця місячна соната.

Прощаннячко, прости... Який скорботний сніг.

Прощаннячко. Щока... Щока. І краплі м'яти.

І сіра пелена на перламутрі сліз... (С. Сапеляк)

Серед плеонастичних фігур часто виступають і сталі словосполучення (щастя-доля, зло-недобре, щука-риба, соловій-пташка та інші), що вживаються (особливо в поезії) як стилістичний прийом.

І як приступить журба невсипуща

Та до серденька твого, —

Тая росиця цілюща-живуща

Буде жити його. (Леся Українка)

Надмірність у широкому розумінні вчені тлумачать як наявність двох і більше знаків для передавання одного й того ж граматичного чи семантичного змісту в системі мови. В художньому дискурсі завжди існує надмірність, адже неминучими є повторення окремих слів, словосполучень, мовних штампів, вставних конструкцій тощо. Саме надмірність дає змогу виділити головне, суттєве, сконцентрувати увагу на інформації; вона є засобом оптимізації мовної діяльності та більш успішного досягнення цілей спілкування під час реалізації комунікативної функції мови, гарантує адекватне сприймання повідомлення.

Отже, дослідження проблеми вживання плеоназму і тавтології дозволяє зробити такі висновки: 1) плеоназм і тавтологія – стилістичні фігури, різниця між якими полягає в тому, що плеоназм означає словесну надмірність, а тавтологія – повтор не лише звуковий, але й семантичний; 2) тавтологія є різновидом плеоназму, це один із типів мовленнєвої надмірності; 3) використання таких конструкцій зумовлене стилістичними особливостями.

Майже всім текстам, незалежно від стилю та жанру, притаманна надмірність, яка сприяє експресивності й уточненню інформації. Швидкі зміни в суспільстві зумовлюють впровадження нових стандартів породження повідомлень, відхилення від норм їхнього вербального оформлення.

Відсутність надмірності вимагала б від читача або слухача значної сконцентрованості уваги, щоб слідкувати за думкою автора.

Література

1. Коваль А. Ділове спілкування: навч. посібник. Київ: Либідь, 1992. 292 с.
2. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (стилістика). Фігури і тропи. Мюнхен – Київ, 1995. 136 с.